

343.121

POLOŽAJ BRANIOCA U KRIVIČNOM POSTUPKU*

MSc Samra Dečković*

Apstrakt:

Poslednjih godina u Republici Srbiji je izuzetno izražena dinamika promena krivično procesnog ambijenta. Novi Zakonik o krivičnom postupku, koji je stupio na snagu 1. oktobra 2013. godine, sadrži izuzetno veliki broj novih rešenja, čija je osnovna intencija da se krivični postupak učini efikasnijim, a pre svega bržim, iako nije sasvim izvesno da li će u praksi sva rešenja koja načelno imaju takav ratio legis, zaista i proizvesti takve pozitivne efekte. Osnovne novine koje se odnose na branioca u novom Zakoniku o krivičnom postupku su sadržane u pravilima kojima se reguliše sposobnost da se bude branilac, kao i pravilima koja se odnose na razloge za obaveznu stručnu odbranu u krivičnom postupku. Jedna od najznačajnijih modifikacija za okrivljenog svakako je mogućnost vođenja paralelne istrage od strane odbrane, mogućnost da sam realizuje svoju odbranu bez pomoći branioca kao stručnog pravno obrazovanog lica. Položaj branioca određen je skupom njegovih prava i dužnosti koje nisu samo propisane Zakonikom o krivičnom postupku već i zakonom o advokaturi i Kodeksom advokatske etike. Ravnopravnost okrivljenog sa ovlašćenim tužiocem koji je, po pravilu, stručno pravno obrazovano lice, omogućuje upravo postojanje branioca na strani okrivljenog.

Ključne reči: branilac, odbrana, okrivljeni, krivični postupak.

POJAM I VRSTE BRANILACA

Branilac okrivljenog je stručno pravno obrazovano lice koje pruža pomoć okrivljenom u realizovanju materijalne, a naročito formalne (stručne) odbrane. Naime, naš zakonodavac je predvideo da okrivljeni može imati branioca u toku celog krivičnog postupka, što zavisi od njegove volje. Međutim, o ovom pravu okrivljeni mora biti poučen pre prvog saslušanja od strane organa krivičnog

* Rad je prezentovan na međunarodnoj naučno-stručnoj konferenciji "Razmena teorijskih znanja i praktičnih iskustava vezanih za rad po modelu tužilačke istrage i koncepta adverzalnog krivičnog postupka", održanog u organizaciji Departmana za pravne nauke Univerziteta u Novom Pazaru i Internacionalne asocijacije kriminalista Banja Luka, a uz finansijsku podršku Misije OEBS u Srbiji u Sjenici od 4-5. aprila 2014.

* Univerzitet u Novom Pazaru, departman za pravne nauke, samra.kucevic@uninp.edu.rs

postupka, kao i o tome da branilac može prisustvovati njegovom saslušanju. (Nicević & Stevanović, 2008:190). Na taj način se obezbeđuje ravnopravnost okrivljenog sa ovlašćenim tužiocem koji je, po pravilu, stručno pravno obrazovano lice. Međutim, braniocu kao subjektu odbrane, pravo na pružanje odbrane je u određenim postupcima uslovljeno određenim profesionalnim iskustvom. Tako je novim Zakonikom predviđeno da u postupku koji se vodi za krivično delo za koje je zakonom propisana kazna zatvora od osam godina ili teža kazna, branilac može biti samo advokat sa najmanje pet godina advokatske prakse, odnosno advokat, koji je najmanje pet godina vršio funkciju sudije, javnog tužioca ili zamenika javnog tužioca. S obzirom da je ratio legis ove nekadašnje norme ograničavajućeg dejstva bio utemeljen na pokušaju da branioci budu kompetentniji kada je reč o krivičnim postupcima za teža krivična dela, ali je to učinjeno na pravno-tehnički dubiozan način, a sadržinski prilično loše, sasvim je opravdano takav limit eliminisan, što je učinjeno Zakonom o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku. Pitanje koje se svakako nameće jeste da li je staž u advokaturi garancija za pružanje adekvatne stručne pomoći. Osim toga, u postupku za krivična dela za koja je propisana kazna zatvora do pet godina, advokata može da zameni advokatski pripravnik.

Osim što zakonodavac određuje ko može biti branilac u krivičnom postupku, predviđa i ko se ne može pojaviti u tom svojstvu. Tako branilac ne može biti:

1) saokrivljeni, oštećeni, bračni drug ili lice koje sa saokrivljenim, oštećenim ili tužiocem živi u vanbračnoj ili drugoj trajnoj zajednici života, njihov srodnik po krvi u prvoj liniji do bilo kog stepena, u pobočnoj liniji do četvrtog stepena ili po tazbini do drugog stepena;

2) lice koje je kao svedok pozvano na glavni pretres, osim ako po ovom zakoniku ne može biti ispitano kao svedok ili je oslobođeno dužnosti svedočenja i izjavilo da neće da svedoči;

3) lice koje je u istom predmetu postupalo kao sudija, javni tužilac, zastupnik oštećenog, službenik policije ili drugo lice koje je preduzimalo radnje u predistražnom postupku;

4) branilac saokrivljenog koji se u istom predmetu tereti za isto krivično delo, osim ako organ postupka zaključi da to ne bi štetilo interesima odbrane.

Stručna odbrana okrivljenog može biti obavezna i fakultativna. Zakonom su predviđeni slučajevi obavezne odbrane, odnosno određene okolnosti koje utiču na to da okrivljeni mora imati branioca. To znači da će sud dodeliti branioca okrivljenom, ako nije sam izabrao svog branioca, odnosno kada to nisu učinila lica koja su okrivljenom bliska (bračni drug, srodnik po krvi u prvoj liniji, brat ili sestra), a koja branioca mogu angažovati za samog okrivljenog. Po službenoj dužnosti sud će na isti način postupiti i kada optuženi u slučaju obavezne odbrane u toku postupka ostane bez branioca, a sam ga ne uzme.

Zakonodavac je prilikom određivanja slučajeva kada okrivljeni mora imati branioca kao kriterijum uzeo težinu krivičnog dela i svojstvo učinioca. Kad je reč o težini krivičnog dela u pitanju su najteža krivična dela, odnosno krivična dela za

koja je zakonom propisana kazna zatvora od osam godina ili teža kazna, izuzev odbrane siromašnih gde je predviđena obavezna formalna odbrana za krivična dela za koja je propisana kazna zatvora preko tri godine. Obavezna formalna odbrana predviđena je i u slučajevima kada kod okrivljenog postoje određeni nedostaci u čulima, tj. ako je okrivljeni gluv ili ako je nem, odnosno ako postoje drugi nedostaci koji okrivljenog čine nesposobnim da se sam brani. Prema tome, okrivljeni mora imati branioca:

1) ako je nem, gluv, slep ili nesposoban da se sam uspešno brani -od prvog saslušanja, pa do pravnosnažnog okončanja krivičnog postupka;

2) ako se postupak vodi zbog krivičnog dela za koje je propisana kazna zatvora od osam godina ili teža kazna -od prvog saslušanja, pa do pravnosnažnog okončanja krivičnog postupka;

3) ako je zadržan ili mu je zabranjeno da napušta stan ili je pritvoren -od lišenja slobode, pa do pravnosnažnosti rešenja o ukidanju mere;

4) ako mu se sudi u odsustvu -od donošenja rešenja o suđenju u odsustvu, pa dok suđenje u odsustvu traje;

5) ako se glavni pretres održava u njegovoj odsutnosti zbog nesposobnosti koju je sam prouzrokovao -od donošenja rešenja da se glavni pretres održi u njegovoj odsutnosti, pa do pravnosnažnosti rešenja kojim sud utvrđuje prestanak nesposobnosti za učestvovanje na glavnom pretresu;

6) ako je zbog narušavanja reda udaljen iz sudnice do završetka dokaznog postupka ili završetka glavnog pretresa -od donošenja naredbe o udaljenju, pa do povratka u sudnicu ili do saopštavanja presude;

7) ako se protiv njega vodi postupak za izricanje mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja -od podnošenja predloga za izricanje takve mere, pa do pravnosnažnosti rešenja o izricanju mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja;

8) od početka pregovora sa javnim tužiocem o zaključenju odgovarajućeg stranačkog sporazuma (sporazum o priznanju krivičnog dela, sporazum o svedočenju okrivljenog, sporazum o svedočenju osuđenog), pa do donošenja odluke suda o sporazumu;

9) ako se pretres održava u njegovoj odsutnosti -od donošenja rešenja da se pretres održi u njegovoj odsutnosti, pa do donošenja odluke suda o žalbi na presudu. (ZKP, 2013:čl. 74)

10) u postupku prema maloletnicima maloletnik mora imati branioca već od prvog saslušanja (ZMUKD, čl.49 stav 1.).

Pitanje odbrane siromašnih okrivljenih zakonodavac je posebno regulisao. Naime, predviđeno je da se okrivljenom koji prema svom imovinskom stanju ne može da plati nagradu i troškove branioca, postavi na njegov zahtev branilac iako ne postoje razlozi za obaveznu odbranu, ako sekrivični postupak vodi za krivično delo za koje se može izreći kazna zatvora preko tri godine iliako to nalažu razlozi pravičnosti.

U tom slučaju, troškovi odbrane padaju na teret budžetskih sredstava suda, a braniocarešenjem postavlja predsednik suda pred kojim se vodi postupak po redosledu sa spiska advokata koji dostavlja nadležna advokatska komora. (ZKP,2013: čl.77)

Novina je da se obavezna stručna odbrana prilično proširuje i sada je propisana uvek (i to od najranijeg procesnog momenta – od prvog saslušanja okrivljenog), kada se postupak vodi zbog krivičnog dela zaprećenog kaznom zatvora od osam godina ili težom kaznom. Takođe su nova dva razloga koji se svode na "privremenu odsutnost" okrivljenog sa suđenja, tj. glavnog pretresa, odnosno njegovu nesposobnost koju je sam skrivio da suđenju prisustvuje. Pored ovoga, zakonodavac kod većine razloga, preciznije određuje momenat u postupku do kojeg traje obavezna stručna odbrana u konkretnim slučajevima. Tako branilac okrivljenog može biti izabran ili postavljen. U svim prethodno navedenim slučajevima branioca može izabrati sam okrivljeni, a ako branilac ne bude izabran ili u toku krivičnog postupka okrivljeni ostane bez branioca ili se radi o slučaju kada saokrivljeni imaju istog branioca, ako je reč o obaveznoj odbrani, a okrivljeni se ne sporazume sa saokrivljenima o braniocu ili ne izabere drugog branioca, javni tužilac ili predsednik suda pred kojim se vodi postupak, će mu za dalji tok postupka rešenjem postaviti branioca po službenoj dužnosti, po redosledu sa spiska advokata koji dostavlja nadležna advokatska komora. Branioca postavlja javni tužilac kada je reč o istrazi koju on vodi, tj. od početka sudske faze postupka, a nakon toga, branioca postavlja predsednik suda.

Advokatska komora je dužna: 1) da u spisku koji dostavlja sudu navede datum upisa advokata u imenik advokata, kao i 2) da prilikom sastavljanja spiska vodi računa o tome da praktični ili stručni rad advokata u oblasti krivičnog prava daje osnova za pretpostavku da će odbrana biti delotvorna. Spisak Advokatske komore objavljuje se na internet stranici i oglasnoj tabli nadležne advokatske komore i suda. Racio legis ovih dužnosti Advokatske komore, što je novo zakonsko rešenje, je da se obezbedi da na spisku advokata koji bi mogli da budu branioci po službenoj dužnosti, budu oni koji su dovoljno kvalitetni, odnosno kompetentni, kako zbog svog advokatskog staža, tako i po svojim profesionalnim kvalitetima. Ovo je načelno opravdano, ali se u osnovi, radi o instruktivnoj normi, za koju je sasvim neizvesno koliko će i kako biti primenjivana u praksi. (Škulić, 2013:17) Međutim, dosadašnja iskustva sa braniocima po službenoj dužnosti, u prvom redu pred policijskim upravama, su u pretežnom delu negativna, i takvi branioci su najčešće postajali saradnici policije, pa su na tim principima saradništva birani i pozivani, van redosleda koji bi im Advokatske komore dostavile, ne vodeći računa o svim posledicama svog angažmana.

Smatra se da branilac koga je izabrao okrivljeni uvek ima prednost nad postavljenim braniocem, zbog čega je okrivljenom dato pravo da postavljenog branioca uvek može da zameni braniocem koga je sam izabrao. S obzirom da okrivljeni mora imati puno poverenje u svog branioca i potpuno slobodno mu iznositi sve činjenice koje mogu doprineti uspešnoj realizaciji formalne odbrane od

strane branioca, ovakvo rešenje zakonodavca je sasvim opravdano. Postavljeni branilac može samo iz opravdanih razloga tražiti da bude razrešen. O razrešenju branioca odlučuje na predlog javnog tužioca ili po službenoj dužnosti, sudija za prethodni postupak, predsednik veća, pretresno veće, odnosno sudija pojedinac. Sud je dužan da pre donošenja odluke pozove okrivljenog i branioca da se o razlozima za razrešenje izjasne u roku od 24 časa i prilože dokaze za svoje tvrdnje, i upozori ih da će u slučaju da izjašnjenje izostane ili da uz njega ne budu priloženi dokazi, odluka biti doneta na osnovu raspoloživih podataka.

O razrešenju branioca javni tužilac ili predsednik suda će izvestiti nadležnu advokatsku komoru. Za izuzeće izabranog branioca i branioca po službenoj dužnosti razlozi su različiti. Tako će izabrani branilac biti razrešen:

- 1) ako postoji neki od razloga koji su predviđeni zakonom;
- 2) posle opomene i izrečene novčane kazne nastavi da narušava red;
- 3) protiv njega bude pokrenut krivični postupak zbog osnovane sumnje da je u vezi sa istim predmetom učinio krivično delo sprečavanje i ometanje dokazivanja ili bekstvo i omogućavanje bekstvalica lišenog slobode;
- 4) mu je punomoćje ponovo dato nakon opoziva ili otkaza punomoćja, a do toga je očigledno došlo u cilju zloupotrebe prava;
- 5) se radi o zajedničkom braniocu, a okrivljeni ne postupe u skladu sa zakonom;
- 6) se okrivljeni koji ima više od pet branilaca ne opredeli koje će braniocе zadržati.

Branilac postavljen po službenoj dužnosti će biti razrešen ako postoji neki od razloga koji su predviđeni zakonom, ako nastavi da narušava red posle opomene i izrečene novčane kazne; ako protiv njega bude pokrenut krivični postupak zbog osnovane sumnje da je u vezi sa istim predmetom učinio krivično delo sprečavanje i ometanje dokazivanja ili bekstvo i omogućavanje bekstvalica lišenog slobode; okrivljeni uzme drugog branioca; ne izvršava dužnost predviđenu zakonom; ako su usled promene imovinskog stanja okrivljenog prestali da postoje razlozi za odbranu siromašnih. (ZKP, 2013: član 77. stav 1.

Zakonom je predviđeno da samo jedan okrivljeni može imati najviše pet branilaca, s tim što u tom slučaju između njih mora doći do određene podele rada, što se posebno zahteva kod završnih reči stranaka na glavnom pretresu. Međutim, u postupku će odbrana biti obezbeđena kada učestvuje jedan od branilaca, s tim što zakonodavac propisuje mere koje treba da spreče poremećaj normalnog toka krivičnog postupka i posledice u slučaju praktične primene ove zakonske odredbe. Posebnu pažnju među ovim merama i posledicama zaslužuju sledeće:

1. ako se pismeno ima dostaviti braniocu okrivljenog, a on ima više branilaca, dovoljno je da se dostavi jednom od njih;
2. optužnica se dostavlja nadležnom sudu u onoliko primeraka koliko ima okrivljenih i branilaca i jedan primerak za sud;

3. u slučaju kada okrivljeni ima više branilaca, izlaganja u njihovoj završnoj reči ne mogu se ponavljati. Branioci će po međusobnom sporazumu, odabrati pitanja o kojima će govoriti. Kod obavezne odbrane i odbrane siromašnih okrivljenih, tj. kada se branilac postavlja po službenoj dužnosti, ne može se okrivljenom postaviti istovremeno više branilaca. (Nicević&Stevanović, 2008:194)

Osim toga, u istom predmetu zajedničkog branioca mogu imati više okrivljenih samo ako to ne ometa stručno, savesno i blagovremeno pružanje pravne pomoći u odbrani. Naime, ako branilac brani jednog okrivljenog istovremeno napada drugog ili druge okrivljene, ne može biti u tom slučaju njima zajednički branilac. Ako više okrivljenih ima zajedničkog branioca suprotno zakonu, organ postupka će ih pozvati da se u roku od tri dana dogovore koga od njih će braniti dotadašnji zajednički branilac ili da svako od njih izabere drugog branioca. Ako u slučaju obavezne odbrane to ne učine, postaviće im se branilac po službenoj dužnosti. Takođe, u slučaju da jedan okrivljeni ima više od pet branioca, organ postupka pozvaće ga da se u roku od tri dana opredeli koje će branioce zadržati, uz upozorenje da će, u slučaju da to ne učini, braniocima smatrati prvih pet advokata po redosledu predaje ili davanja punomoćja na zapisnik. Branilac okrivljenog je dužan da nadležnom organu krivičnog postupka podnese punomoćje u pismenoj formi, a može izdati i usmeno punomoćje na zapisnik, da bi mogao da vrši dužnost branioca u krivičnom postupku.

FUNKCIJA I POLOŽAJ BRANIOCA U KRIVIČNOM POSTUPKU

Stupanjem na pravnu snagu novog Zakonika o krivičnom postupku, uvedena je novina u pogledu realizacije funkcije odbrane. Naime, u našem krivično procesnom pravu postoji mogućnost da se okrivljeni sam brani, odnosno ima pravo da prikuplja dokaze za svoju odbranu, što je u skladu ne samo sa međunarodnim standardima već i sa Ustavom Republike Srbije. Pored toga što može sam realizovati funkciju odbrane, okrivljenom može stručnu pomoć pružiti branilac, kao subjekt u krivičnom postupku i stručno pravno obrazovano lice. Osim što je branilac okrivljenog i njegov pomoćnik, neki autori su mišljenja da je i pomoćnik krivičnog suda (Aćimović, 1996:91). Naime, krivični sud je dužan da sa podjednakom pažnjom utvrđuje ne samo one činjenice koje terete okrivljenog nego i one koje idu u njegovu korist, te u tom cilju branilac kao advokat doprinosi utvrđivanju istine, a naročito utvrđivanju onih pravno relevantnih činjenica koje idu u korist okrivljenog, i time pomaže krivičnom sudu. Pomoć koju branilac pruža krivičnom sudu ogleda se i u tumačenju pojedinih odredaba krivičnoprocesnih zakona prilikom njihove praktične primene.

Zakonikom o krivičnom postupku, zakonom o advokaturi i Kodeksom advokatske etike određen je položaj branioca kao skup njegovih prava i dužnosti. U skladu sa tim, položaj branioca karakterišu dve grupe prava. Prava koja čine prvu grupu prava koja pripadaju braniocu u krivičnom postupku su ona koja ima i sam

okrivljeni u krivičnom postupku, izuzev prava na poslednju reč, koje pripada isključivo i uvek optuženom. Branilac ima ova prava ne samo na osnovu opšte odredbe Zakonika prema kojoj je branilac ovlašćen da u korist okrivljenog preduzima sve radnje koje može preduzeti i sam okrivljeni, već i na osnovu niza drugih odredaba posebnog karaktera u kojima su pojedinačno navedena njegova prava. Međutim, ovo pravo branioca može biti ograničeno na dva načina:

korišćenjem prava od strane okrivljenog po kome on može unapred da spreči preduzimanje krivičnoprocesne radnje od strane branioca, i

naknadnim odustankom okrivljenog od već preduzete radnje njegovog branioca.

Prava koja su propisana isključivo za branioca čine drugu grupu prava branioca koja karakterišu njegov položaj. U zavisnosti od stadijuma krivičnog postupka branilac ima sledeća prava:

- 1) sa uhapšenim, pre njegovog prvog saslušanja, obavi poverljiv razgovor;
- 2) neposredno pre prvog saslušanja osumnjičenog pročita krivičnu prijavu, zapisnik o uviđaju i nalaz i mišljenje veštaka;
- 3) posle donošenja naredbe o sprovođenju istrage ili posle neposrednog podizanja optužnice a i pre toga ako je okrivljeni saslušan, u skladu sa odredbama ovog zakonika, razmatra spise i razgleda predmete koji služe kao dokaz;
- 4) sa okrivljenim koji je u pritvoru na poverljiv način razgovara i neometano vodi prepisku, osim ako ovim zakonikom nije drugačije određeno. (Kontrola ovog razgovora pre prvog saslušanja i tokom istrage dopuštena je samo posmatranjem, ali ne i slušanjem. Međutim, branilac ne može sa okrivljenim da se dogovara o tome kako da odgovori na pitanja koja su mu već postavljena. Takođe, treba naglasiti da se pritvoreniku ne može ograničiti kontakt sa braniocem čak ni u slučaju kada mu je, zbog disciplinskog prestupa, izrečena disciplinska kazna koja se sastoji u ograničenju poseta);

- 5) u korist okrivljenog preduzima sve radnje koje može preduzeti okrivljeni;
- 6) preduzima druge radnje kada je to određeno ovim zakonikom.

Iz ovoga proizilazi da je zakonodavac predvideo i mogućnost da osumnjičeni i njegov branilac u istrazi koju vodi javni tužilac mogu prikupljati dokaze i materijal u korist odbrane, a u cilju ostvarivanja tog ovlašćenja imaju pravo da:

1. razgovaraju sa licem koje im može pružiti podatke korisne za odbranu i da od tog lica pribavljaju pisane izjave i obaveštenja, uz njegovu saglasnost, osim kada se radi o oštećenom ili o licima koja su već ispitana od strane policije ili javnog tužioca;
2. ulaze u privatne prostorije ili prostore koji nisu otvoreni za javnost, u stan ili prostore povezane sa stanom, uz pristanak njihovog držaoca;
3. od fizičkog ili pravnog lica preuzmu predmete i isprave i pribave obaveštenja kojima ono raspolaže, uz njegovu saglasnost, kao i uz obavezu da tom licu izdaju potvrdu sa popisom preuzetih predmeta i isprava.

Pisana izjava i obaveštenje koje je određeno lice dalo osumnjičenom i njegovom braniocu, nemaju sami po sebi nikakav posebni dokazni značaj, što znači

da se odluka suda ne može zasnivati na takvoj izjavi, odnosno obaveštenju, niti takav vid komunikacije sa određenim licima ima značaj svedočenja, tj. iskaza svedoka. S obzirom da takav materijal nema dokazni kredibilitet, okrivljeni i njegov branilac mogu ga koristiti jedino u toku ispitivanja svedoka ili radi provere verodostojnosti iskaza svedoka, odnosno, za donošenje odluke o ispitivanju određenog lica kao svedoka od strane javnog tužioca ili suda. Jedina mogućnost da određeni predmeti i isprave imaju dokazni značaj u krivičnom postupku, jeste u situaciji da se u samoj istrazi ili u kasnijem toku postupka, sprovede uviđaj u odnosu na takve materijalne dokaze, da se o tome napravi zapisnik, ili na drugi dokazno podoban način registruje sprovedeni uviđaj na predmetima. Kako subjekti koji su u funkciji odbrane nemaju nikakav procesno-pravni mehanizam da lica od kojih nameravaju da pribave dokaze ili materijale "prinude" na saradnju tog tipa, neophodna je njihova saglasnost. Međutim, u korist odbrane tokom istrage može delovati javni tužilac, na inicijativu osumnjičenog ili branioca i eventualno (ako takvu inicijativu primarno ne prihvati javni tužilac), po odluci sudije za prethodni postupak, tako što će preduzeti određene dokazne radnje.

I pored toga što okrivljeni i njegov branilac imaju pravo da vode paralelnu istragu, odnosno da prikupljaju dokaze i materijale u korist odbrane, ništa posebno nije se nije postiglo, jer je takva mogućnost postojala i dok je istraga bila u nadležnosti istražnog sudije. Odbrana na taj način praktično nije dobila neko novo pravo u istrazi, iako na prvi pogled izgleda drugačije, jer se radi o neformalnim aktivnostima za koje je neophodna saglasnost lica od kojeg se dobijaju konkretni dokazi, odnosno materijali. Na to ukazuje i činjenica da, na primer, svaki građanin, pa i osumnjičeni, može da sa drugim građaninom razgovara, ili čak od njega uzima/dobija određenu pisanu izjavu i sl., pod uslovom da "izvor" informacija na to peistaje. Takvi podaci ni prema ranijem zakoniku, a ni prema novom se ne mogu smatrati dokazom, do njih se ne dolazi dokaznim radnjama. Bez obzira da li je istraga sudska ili tužilačka, da li je to striktno propisano u Zakoniku (kao donekle formalizovana aktivnost odbrane u istrazi), ili nije, dokaz mogu da budu jedino materijalni dokazi, koji se inače mogu podnositi organu krivičnog postupka i od strane subjekata koji su u funkciji odbrane. Ono oko čega se vode polemike svakako je obaveza odbrane da o rezultatima svojih aktivnosti tokom istrage javnog tužioca, obavesti u određenom procesnom obliku samog javnog tužioca, što u sistemu sudske istrage nije bio slučaj. Iz toga proizilazi zaključak da nije sasvim jasno da li ove "nove mogućnosti" za odbranu tokom istrage, treba shvatiti kao vid "prava" odbrane ili u stvari, "dužnosti" subjekata u funkciji odbrane, odnosno specifičnog procesnog tereta.

Na glavnom pretresu branilac ima pravo na aktivno učešće kod saslušanja optuženih i izvođenja dokaza uopšte, pravo kontrole zapisnika na glavnom pretresu, kao i pravo da pregleda završni zapisnik i njegove priloge, da iskaže primedbe u pogledu sadržine i da traži ispravku zapisnika. Osim toga, branilac ima pravo i na završu reč, u kojoj analizira sve izvedene dokaze i iz toga izvodi

konkretne zaključke i na taj način doprinosi potpunijem rasvetljenju činjeničnog stanja.

U postupku kod redovnih pravnih lekova, jedan od subjekata prava na izjavljivanje žalbe na presudu prvostepenog suda je branilac optuženog, s tim što mora biti obavešten o sadržini presude da bi mogao da koristi to pravo. Osim toga, branilac ima pravo da aktivno učestvuje na glavnom pretresu, ako se on bude održavao pred drugostepenim sudom. Ako postoji mogućnost podnošenja žalbe na presudu drugostepenog suda, aktivnost branioca je potpuno ista kao u slučaju kada učestvuje na sednici veća drugostepenog suda. Kada su u pitanju vanredni pravni lekovi, tačnije zahtev za zaštitu zakonitosti, novim zakonikom su predviđene određene modifikacije. Jedna od novina odnosi se na titulara ovo vanrednog pravnog leka koji je nekada bio isključivo u nadležnosti Republičkog javnog tužioca, a sada gubi takvo "ekskluzivno" svojstvo, te ga može podneti i odbrana, tj. okrivljeni "preko branioca".

Osim prava, branilac u krivičnom postupku ima i određene dužnosti. Tako je branilac dužan da:

- 1) podnese organu postupka punomoćje, bez odlaganja;
- 2) pruži okrivljenom pomoć u odbrani stručno, savesno i blagovremeno;
- 3) ne zloupotrebi prava u cilju odugovlačenja postupka;
- 4) upozori okrivljenog na posledice odricanja ili odustajanja od prava;
- 5) pruža pravnu pomoć okrivljenom u roku od 30 dana od dana kada je otkazao punomoćje, ako

pre isteka tog roka ne bude izabran branilac u skladu sa zakonom.

Međutim, u slučaju da okrivljeni izjavi organu postupka da odbija branioca postavljenog po službenoj dužnosti i da želi da se brani isključivo sam, branilac po službenoj dužnosti je dužan da:

- 1) bude upoznat sa sadržajem dokaznih radnji i sadržajem i tokom glavnog pretresa;
- 2) okrivljenom daje objašnjenja i savete pisanim putem, ako okrivljeni odbija da sa njim razgovara;
- 3) prisustvuje radnjama u postupku i da iznese završnu reč, ako se okrivljeni tome izričito ne protivi;
- 4) na zahtev okrivljenog ili uz njegovu izričitu saglasnost izjavi redovni pravni lek i preduzme druge radnje u postupku.

U zavisnosti od toga da li se radi o izabranom ili postavljenom braniocu, Zakonik poznaje dva načina prestanka branilačke funkcije, i to: opoziv punomoćja i razrešenje postavljenog branioca. Naime, okrivljeni ima pravo da u svako doba može da opozove punomoćje, i to bez obaveze davanja obrazloženja zašto to čini, s tim što sud treba biti obavešten o tome, kako se više ne bi slala pismena braniocu koji je opozvan. Drugi način prestanka funkcije branioca jeste razrešenje, do kojeg može doći u tri slučaja.

Kada okrivljeni umesto branioca postavljenog od strane suda sam uzme drugog branioca, što on može učiniti u bilo kojoj fazi krivičnog postupka.

Ako postavljeni branilac sam zatraži da bude razrešen, što može učiniti samo iz opravdanih razloga.

Ako postavljeni branilac neuredno vrši svoju dužnost, što je svakako faktičko pitanje. Ocena o tome se mora izvoditi po objektivnim kriterijumima, a ne samo na osnovu stava okrivljenog, što znači da predsednik suda ne mora da usvoji zahtev okrivljenog za razrešenje. U slučaju donošenja odluke o razrešenju, umesto razrešenog branioca predsednik suda postavlja drugog branioca i o tome obaveštava advokatsku komoru.

ZAKLJUČAK

Novi Zakonik o krivičnom postupku pretpostavlja brojne i bitne novine u odnosu na dosadašnje procesno zakonodavstvo Republike Srbije. Radi se o konceptijski potpuno novom modelu krivičnog postupka, koji kod nas ranije nije postojao, a čija je temeljna karakteristika prenošenje istrage iz nadležnosti istražnog sudije na javnog tužioca, čime sud dobija isključivo pasivnu ulogu u krivičnom postupku. Javni tužilac vodi predistražni postupak i istragu, i u toj fazi krivičnog postupka je *dominis litis*, a potom se pokušavaju stranke dovesti u ravnopravan položaj, naročito tokom glavnog pretresa, propisivanjem prava da okrivljeni i njegov branilac imaju pravo na paralelnu istragu, odnosno na prikupljanje potrebnog materijala. Međutim, pitanje koje se svakako nameće jeste da li odbrana od toga može imati koristi, ako je predviđeno da takav materijal nema nikakav dokazni kredibilitet.

Većina kritičara je saglasna da novi Zakonik o krivičnom postupku, suprotno Ustavu, isključuje sud u krivičnom postupku i dokaze, manje-više, poverava strankama, "što je potencijalno dobro samo za bogate okrivljene, a za najveći broj građana to je veoma loše". Pored toga što novi Zakonik proširuje ulogu, odnosno prava branioca u cilju što adekvatnije zaštite osnovnih prava samog okrivljenog, neophodno je sprovesti dugotrajnu edukaciju svih subjekata koji učestvuju u krivičnom postupku, kako bi što uspešnije realizovali svoje procesne funkcije.

LITERATURA:

- Aćimović, Mihajlo, 1996, Doprinos branioca istini u krivičnom postupku, Beograd.
Vasiljević, Tihomir, Momčilo Grubač. 2002, Komentar Zakonika o krivičnom postupku, Beograd.
Jekić, Zagorka, 2005, Krivično procesno pravo, Beograd.
Nicević, Muamer, Čedomir Stevanović. 2008, Krivično procesno pravo, Novi Pazar.
Škulić, Milan. 2007, Komentar Zakonika o krivičnom postupku, Beograd.
Škulić, Milan. 2013, Izmene i dopune Zakonika o krivičnom postupku, Beograd.
Zakonik o krivičnom postupku, "Sl. list SRJ", br. 70/2001 i 68/2002 i "Sl. glasnik RS", br. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 - dr. zakon, 49/2007, 20/2009 - dr. zakon i 72/2009.

Zakonik o krivičnom postupku, Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013 i 45/2013).

Zakon o advokaturi, "Sl. glasnik RS", br. 31/2011 i 24/2012 - odluka US).

POSITION OF COUNSEL IN CRIMINAL PROCEEDINGS
Msc Samra Deckovic

Abstract:

In recent years, the Republic of Serbia is very pronounced dynamic changes of criminal procedure environment . The new Code of Criminal Procedure , which came into force on 1 October 2013th , contains an extremely large number of new solutions , whose main intention is that the criminal proceedings more efficient , and above all faster , although it is not certain that you will practice all the solutions that generally have such a ratio legis , actually produce such positive effects . Basic papers relating to defense counsel in the new Code of Criminal Procedure are contained in the rules governing the ability to be a defense attorney , and the rules relating to the grounds for mandatory legal defense in criminal proceedings. One of the most significant modification to the defendant certainly has the possibility to conduct a parallel investigation by the defense , the possibility that I realized his defense without the assistance of counsel as a legal professional educated person . The position of counsel is determined by the set of his rights and duties that are not only prescribed by the Criminal Procedure Law , but also on the legal profession and the Code of Ethics . Equality defendant with competent prosecutor who, as a rule , a legal expert educated person , you just being a defense attorney on the side of the defendant.

Keywords :counsel defense , the defendant , the criminal proceedings .